

1. ZELENA VEJA

Pisatelj, potopisec in raziskovalec Bill Bryson v knjigi Kratka zgodovina skoraj vsega piše, da bo človek Zemlji zelo težko škodil. V vsej zgodovini je ta planet kar šestkrat doživel dokaj temeljit izbris vseh življenjskih vrst zaradi kometov, ki so padli na Zemljo, ohladitev po vulkanskih izbruhih in zaradi drugih dogodkov nepredstavljenih razsežnosti. Zemlja se je vselej pobrala in življenje se je vsakič znova razvilo v izredno zanimive in nove smeri. Nazadnje v sesalce, s človekom na čelu. Težava onesnaževanja okolja, ki ga sproža homo sapiens, seveda ni v tem, da bi lahko ogrozil planet, ampak predvsem v tem, da sam sebi dela življenje skrajno neprijetno. Niti Slovenija ni v nobenem oziru več imuna na planetarno dogajanje.

Glavni urednik revije National Geographic Bill Allen je pred upokojitvijo v uvodniku septembrske številke iz leta 2004 zapisal, da natanko ve, katerim člankom bo sledila kopica ogorčenih pisem bralcev. Večino te številke so namenili podnebnim spremembam, kljub takratnemu razumevanju, da velik del javnosti sploh ne verjame, da je globalno segrevanje posledica človeških dejanj. Napisal je tudi, da ga ne moti, če bo kateri od rednih naročnikov preklical naročnino, in da se ne bo več mogel pogledati v ogledalo, če ne bodo objavili prispevka.

Na prvi strani prispevka so takrat našli glavne kazalce podnebnih sprememb:

dviguje se raven ogljikovega dioksida in težkih kovin v ozračju, morja se segrevajo, ledeniki se topijo, gladine oceanov rastejo, led na morju se tanjša, več se število naravnih požarov, jezera se manjšajo in zaledenijo pozneje, vse več je suš in tornadov, gorskih potokov je vse manj, zime so milejše, pomladi zgodnejše, poletja rekordno vroča, jeseni bolj pozne, spreminjajo se obdobja selitev živalskih vrst, spreminjajo se ekosistemi, ptice gnezdiijo prej, koralni grebeni bledijo, manj je snega, gozdovi se sušijo itd. V enem človeškem življenju so se zgodile spremembe, kakršne se niso prej v 10.000 letih.

Zeleno je moderno

Britanski konservativni politik David Cameron se v službo vozi s kolesom, dom si opremlja s sončnimi celicami in vetrnimi turbinami ... Ljudje v Veliki Britaniji namreč nočejo niti slišati za politične stranke, ki nimajo zelo jasno opredeljenih zelenih ciljev. Britansko otočje začanja zajemati tiha tesnoba zaradi drobne možnosti, da bi jim morebitni spremenjeni zalivski tok zaradi taljenja ledenikov prinesel nordijske zime.

Nekdanjega ameriškega demokratskega podpredsednika Ala Gora je pred leti, ko politika še ni bila tako globalno popularna, večina ljudi videla samo kot še enega dolgočasnega političnega karierista, toda njegova zgodba je že dolgo časa nekoliko drugačna. V knjigi Na poti k ravnovesju, ki je bila pred desetletjem prevedena tudi v slovenščino, je s pomočjo strokovnih sodelavcev natančno popisal aktualne grožnje ekoloških katastrof in načine, kako se jih obvarovati. Gre za eno redkih berljivih knjižnih del s tega področja, ki niti za trenutek ne popušča pri tehtnosti. Običajno so ekološke knjige polne grafov, tabel, suhoparnih in skrb zbujajočih navedb, ki bralca hitro spravijo v depresijo, Gore pa že od nekdanj predlaga osebno odgovornost in daje zgled z lastno angažiranostjo. Za svoje projekte je našel dovolj prostega časa, da je lahko pripravil diaprojekcijo in z njo prepotoval svet. Po nekaj sto predavanjih so mu navdušeni filmarji ponudili, da njegovo pripoved vpnejo v filmski okvir (film nosi naslov Neprijetna resnica), saj bo kot taka, po zgledih prelomnih dokumentarnih filmov Michaela Moora, segla do dovolj veliko ljudi.

Kaj je to trajnost?

Orkan Katrina, ki je lani pustošil na jugu ZDA, je za seboj pustil razdejanje brez primere, toda novo pot obnove so si mestne oblasti zamislile na konceptih trajnostnega razvoja, kar seveda pomeni tudi večjo varnost pred katastrofami. To med drugim pomeni, da bodo nova poslopja gradili iz pretežno neškodljivih snovi, saj se je v New Yorku po padcu dvojčkov zgodila še dodatna tragedija: delavci, ki so nekaj let čistili ruševine, so začeli umirati za različnimi oblikami rakavih obolenj.

Z vse večjo željo po uresničevanju načel trajnostnega razvoja tudi po svetu raste potreba po njegovi bolj jasni, oprijemljivi in uporabni definiciji. S tem izzivom so se v letih 1995–97 spopadli na Wuppertalskem inštitutu za okolje, podnebje in energijo, v sodelovanju z organizacijo Friends of the Earth Europe. Najpomembnejše elemente koncepta okoljskega prostora so določili takole:

- kvantifikacija okoljskega prostora: okoljski prostor je vsota absorpcijske sposobnosti, energije, neobnovljivih virov, kmetijskih zemljišč, ki jo lahko izrabimo v svetovnem merilu, ne da bi bile zaradi tega prikrajšane prihodnje generacije;
- načelo enakopravnosti: vsak prebivalec planeta ima pravico do uporabe enakovrednega deleža okoljskega prostora pri razpolaganju z naravnim bogastvom;
- notranje rezerve: s korenito izboljšano učinkovitostjo uporabe dobrin (surovin in energije), z uvajanjem novih tehnologij (npr. uporabo alternativnih virov energije) in s spremembo načina življenja lahko dosežemo tako ugodne rezultate, da bodo posledice za življenjski standard minimalne;
- načelo previdnosti in preventive: nepotrebnim tveganjem se moramo čim bolj izogibati, ob nevarnosti resne in nepopravljive škode pa pomanjkanje znanstvene gotovosti ne sme biti razlog za odlaganje ukrepov.

Belgijska Strategija trajnostnega razvoja (1997–2001) je opredelila naslednjih pet razsežnosti trajnostnega razvoja: globalna odgovornost, medgeneracijska pravičnost, integracija gospodarskih, družbenih in okoljskih ciljev, previdnostno načelo in načelo sodelovanja (javnosti pri odločanju). V dokumentu Agenda 21 za Slovenijo, ki ga je leta 1995 pripravila skupina nevladnih organizacij pod vodstvom Umanotere, slovenske fundacije za trajnostni razvoj, so načela trajnostne družbe povzeta takole: spoštovanje občestva življenja in odgovornost zanj, izboljševanje kakovosti človekovega

življenja, ohranjanje vitalnosti in pestrosti Zemlje, čim korenitejše zmanjševanje izčrpanja neobnovljivih virov, upoštevanje nosilne sposobnosti Zemlje, spreminjanje osebnega odnosa in ravnanja, usposabljanje skupnosti za samostojno in odgovorno ravnanje z okoljem, oblikovanje državnega okvira za povezovanje razvoja in ohranitve, ustvarjanje svetovnega zavezništva.

Zakaj je drevo slovenske politike brez zelene veje?

Zelenim Slovenije je na volitvah leta 1990 zaupalo kar deset odstotkov volivcev. Na njihovi spletni strani je zapisano: »Po dveh mandatih v državnem zboru smo bili zaradi strahu nekaterih velikih strank, da bomo zasedli pomemben del sredinskega političnega prostora, žrtev nepravne države in tudi neodgovornih dejanj posameznikov znotraj stranke. Takratni notranji minister je zelene celo administrativno ukinil, kar je kasneje upravno in ustavno sodišče zavrglo. Po volitvah 1996, smo iz navedenih razlogov in tudi zaradi premalo aktivnega vodstva takratnih zelenih izpadli iz državnega zbora. Po več letih, ko smo se bili prisiljeni boriti samo za preživetje, je na enajstem kongresu Zelenih Slovenije (ZS) na Ptuju novemu, to je sedanjemu predsedniku Vladu Čušu s pomočjo najzvestejših članov in funkcionarjev stranke uspelo povezati vse aktivne občinske odbore Zelenih Slovenije.« Stranko mladih (SMS) so leta 2004 na volitvah v evropski parlament podprli tudi evropski zeleni. Skupaj z ZS jim je uspelo napraskati borih 2,29 odstotka glasov. Stranka ekoloških gibanj (SEG) je na svoji spletni strani zastavila anketno vprašanje o tem, kdo

bo po mnenju obiskovalcev spletne strani v prihodnjih štirih letih skrbel za varstvo okolja. Med šestimi možnimi odgovori je skoraj polovico glasov dobil odgovor »nevladne organizacije«, kar izpričuje stanje na terenu.

Sicer pa skoraj ni politične stranke, ki ne bi v svojem programu vsaj načelno podpirala idej trajnostnega razvoja. Trajnostni razvoj pomeni vključevanje vseh treh komponent razvoja družbe: ekonomske, socialne in okoljske, pri čemer naj se ne bi noben korak v razvoju zgodil z zanemarjenjem katere koli od naštetih prvin.

Okoljevarstvo zadeva celotno civilno družbo. V različne oblike organiziranosti civilne družbe je v Sloveniji vključenih milijon ljudi. Največ na področju športa in kulture, pičlih 1,49 odstotka pa jih je zaposlenih v okoljevarstvenih vodah. Njihove, pogosto magistrske plače lebdijo na ravni plač trgovk v veletrgovinah ali celo nižje. Gre za nevladni sektor, v katerem je v EU povprečno zaposlene 4,9 odstotka populacije, v Sloveniji pa zgolj 0,74 odstotka, kar niti ne čudi, saj se sektorja drži nalepka »parazitski«.

Mnogi vidijo težavo v povsem osebni strukturi tipičnega ekologa, saj je ta brez dvoma pacifist, to pa je v današnjem svetu razdivjanih verskih, gospodarskih in političnih vojn že skoraj sramotno. Javnosti manj znano dejstvo je, da so današnji ekologi predvsem navdušeni raziskovalci in znanstveniki, ki jim v njihovih službenih in domačih okoljih švigajo po glavi neverjetno inovativne domislice. Nevladneži, ki živijo od drobtinic državne miloščine, trdijo da v slovenski politiki enostavno primanjkuje karizmatičnih ljudi iz okoljevarstvenih logov.

Verjetno bi se marsikdo strinjal s trditvijo, da bo brez zelene veje v slovenski politiki težko priti na zeleno vejo. Po vpraševanju pri nekaterih urednikih slovenskih knjižnih založb sem iz Inštituta za slovenski jezik pri Sazuju naposled dobil pol strani dolgo razlago termina priti na zeleno vejo, ki pomeni priti iz slabega stanja v stanje obilja, izobilja, svežine, optimizma, življenja, neodvisnosti ... In še ena jezikovna opazka: v Microsoftovem pregledovalniku besedil iz leta 2003 beseda okoljevarstvo ne obstaja.

Kakšno okolje je Slovenija?

Slovenija je ob vstopu v Evropsko unijo posvojila dolge sezname zakonov. Toda, najvišji standardi, ki jih po tekočem traku diktira Bruselj, se niso razvili postopno in prilagojeno tukajšnjim razmeram, kar povzroča marsikatero preglavice. Strokovnjaki in nevladne organizacije se pogosto trudijo doseči soglasja za stvari, ki smo jih dosegli že s prevodom evropske zakonodaje, le v praksi jih ni videti in vseh še nismo prebrali.

Poleti je vlada objavila Resolucijo o nacionalnih razvojnih projektih 2007–2023, za katero okoljevarstveniki trdijo, da je pomanjkljiva predvsem zaradi slabe opredelitve trajnostnega razvoja. Le trije od štiriinridesetih projektov se sploh dotaknejo vprašanj trajnosti. Koalicija za trajnostno prometno politiko in Koalicija za trajnostni razvoj podeželja, ki združujeta lep nabor nevladnih organizacij, sta v juliju na predsednika vlade naslovila javno pismo. Slovenija ni brez strategije trajnostnega razvoja, vendar kot so pred dvema letoma ugotovili trije strokovni recenzenti uradno objavljene verzije te strategije, je ta, blago rečeno, površna. Ne le, da ji manjka konstruktivne in ustvarjalne vizije, očitno je tudi, da trajnostni razvoj vse slabše prepoznavamo kot zavarovalno polico za varnost in stabilnost.

Pred dvajsetimi leti se je dalo zelo natančno pokazati s prstom na konkretne onesnažitelje (polutante) – kisli dež, industrijsko onesnaževanje in žveplov dioksid. Danes pa je slika bolj nejasna. Žveplov dioksid je prava slovenska zgodba o uspehu, saj smo dokaj uspešno zmanjšali vsebnost tega strupenega plina v ozračju. Slovenija nima veliko težke industrije, temelječe na naravnih virih, in za večje industrijske obrate je, kar zadeva okoljevarstvo, zelo dobro poskrbljeno. Večji problem so manjše delavnice in obrtniški sektor, ki ga je težje nadzorovati. Zastavljajo se vprašanja, kaj z odpadnimi olji počnejo avtomehaniki. Obstajal naj bi črni trg, na katerem posamezniki to

olje uporabljajo za ogrevanje stanovanjskih objektov, s tem pa med nas spuščajo kovinske hlape, škodljive za zdravje. In če bo država tudi ta sektor obdavčevala z nemogočimi dajatvami tako kot sedaj, mu bo prav malo mar za trajnost.

Kaj dejansko ogroža prihodnost Slovenije s stališča trajnosti? Na prvem mestu so to neizogibne podnebne spremembe. Pomemben izziv je zmanjšanje emisij toplogrednih plinov. Sedanja stopnja emisij teh plinov kar za štirikrat presega trajnostno mejo na prebivalca. Energetska neučinkovitost Slovenije je glede na države EU ena največjih ovir, ki hkrati predstavlja priložnost notranjih rezerv. Tudi kazalniki rasti porabe električne energije, kar šest odstotkov na leto, so izjemno neugodni. Druga težava je slabšanje kakovosti vodnih virov. Voda je za Slovenijo strateški vir prihodnosti, vendar le pod pogojem, da so njeni viri ohranjeni in izboljšani. Največja grožnja je obremenjevanje iz točkovnih in razpršenih virov, ki predvsem v SV Sloveniji povzročajo onesnaženje podtalnice (v obdobju 1997–2000 je bilo najbolj kritično onesnaženje podzemne vode s pesticidi in nitrati, katerih mejne vrednosti so marsikje presežene; poraba sredstev za varstvo rastlin od leta 1997 spet narašča). Tretji problem je netrajnostno ravnanje z odpadki in uporaba obnovljivih in neobnovljivih naravnih virov. Rast količine nastalih odpadkov je v večini razvitih državah konstantna spremljevalka gospodarskega razvoja in je odsev izrazito netrajnostne proizvodnje in potrošnje. Zapiirati bo treba snovne tokove, kar bo zagotovilo zmanjševanje onesnaževanja okolja in porabe energije tako, da ne bo presežena nosilna sposobnost okolja. Slovenija tako lahko postane »družba brez odpadkov« (po konceptu Zero Waste, ki ga je sprejela že vrsta regij po vsem svetu). Na četrtem mestu je izguba biotske raznovrstnosti in krajinske pestrosti. Poročilo Pregled stanja biotske in krajinske pestrosti v Sloveniji iz leta 2001 ugotavlja, da so problemi veliko hujši, kakor smo si doslej predstavljali. Slovenija je po eni strani ponosna na izjemno bogastvo in pestrost habitatov, živalskih in rastlinskih vrst ter krajinskih tipov, dejansko pa je že dokumentiranost teh in njihove ogroženosti neustrezna. Zavarovanje območij v okviru evropske mreže Natura 2000 (zajetih je 35,5 odstotka ozemlja države) je bil prvi korak v pravo smer. Tudi ohranjanje genske pestrosti in ohranjanje domorodnih sort kmetijskih rastlin in živali mora biti zagotovljeno, saj je izjemnega pomena za prihodnje generacije. Na petem mestu pa je onesnaženje, ki učinkuje škodljivo na zdravje ljudi in narave, s poudarkom na urbanih in industrijskih naseljih.

Slovenija je Savdska Arabija biomase

Energija se na eni strani proizvaja in na drugi porablja. Bolj racionalno pridobivanje energije pomeni tudi preusmeritev na nekatere alternativne vire, kot so sončni, geotermalni in potencial biomase. Z izjavo, da je Slovenija Savdska Arabija biomase (pridobivanje goriva iz rastlinskih odpadkov, največkrat iz odpadkov, ki nastanejo pri predelavi lesa), je v prvi polovici letošnjega leta Jeremy Rifkin, predsednik ameriške Fundacije za ekonomske trende, dvignil kar nekaj prahu. Širijo, večajo in razvijajo se tudi predmestja, kar je v Sloveniji, ki je vse bolj povezana in prepletena z avtocestnimi kraki, opazno na vsakem koraku. Predmestja so priljubljena, saj v njih rastejo hišna naselja, v vse manj primerih pa se zmorejo izogniti povečanemu zvočnemu onesnaženju, ki je predvsem stranski produkt prometa.

Na tržnicah po vsej Sloveniji se pojavljajo posebne stojnice z ekološko pridelanimi kulturami. Slišati je, da država naredi premalo za spodbujanje ekološkega kmetijstva in da bi ekokmetijstvo lahko postalo resen izvozni izziv. Država vzdržuje nekakšno pat pozicijo s tako imenovano integrirano obliko kmetovanja. Cilj Slovenije je vsaj 15 odstotkov kmetijskih zemljišč preobraziti v ekološka zemljišča. Ker Velika Britanija in Nemčija dosegata okrog 30-odstotni porast ekoproizvodnje, bi tudi ta cilj lahko bil višji.

Najbolj sporna ekološka vprašanja so danes neposredno vezana na življenjski slog vseh nas. Ljubljana bo po napovedih v kratkem času razglašena za degradirano območje, saj so odstotki prašnih delcev, ozona in dušikovih oksidov v zraku že zdavnaj presegli dovoljeni prag. Posledica

tega so tudi zdravniške čakalnice, polne ljudi s kroničnimi obolenji, in skoraj nenadzorovano povečanje porabe farmacevtskih izdelkov. Kako torej živeti z avtomobili, kako koristiti ogromne količine embalaž, sestavljene iz vseh mogočih gradnikov, kako s hrano užiti množico kemikalij, ne da bi smetili na lastnem dvorišču, zastrupljali zrak, ki ga dihamo, ter škodili lastnemu telesu in duševnosti? K odgovarjanju na ta vprašanja so politiki in druge javne osebnosti lahko povabljeni samo toliko kot vsak drug navaden smrtnik.

Stvari, ki jih lahko vsakdo naredi za boljši jutri

Pri proizvajalcu vaše priljubljene avtomobilske znamke povprašajte po hibridnem modelu in se priporočite za nakup ob naslednji menjavi staro za novo. Ste vedeli, da so bili prvi avtomobili mišljeni na zelenjavni pogon? Ste vedeli, da lahko prevozna sredstva poganja tudi etanol, ki ga pridobivajo iz sladkornega trsa, sončnic, kokosa, koruze in nekaterih drugih industrijskih rastlin in da na račun etanola v Brazilijo za bencin napravijo manj. Ste vedeli, da morajo študentje na mariborski Fakulteti za elektroniko, računalništvo in informatiko svoje teoretično znanje preleti v izdelavo modela hibridnega vozila? Ste vedeli, da je bil evropski avto leta 2004 hibridno vozilo? In navsezadnje – ste vedeli, da je poraba goriva pri vožnji 110 km/uro 20–25 % večja kot pri 90 km/uro?

Stopite do okoljevarstvenega svetovalca mreže Ensvet, da vam naredi vrednostne izračune za inteligentne domače sisteme gretja. Včasih se bo investicija obrnila šele v desetih letih, od takrat naprej pa boste z osnovnim vzdrževanjem prihranili ogromno.

Ko gradite hišo, se pozanimajte za kakovostne izolacijske materiale, ki so do zdravja bolj prijazni, tanjši in nekoliko dražji. Najverjetneje boste že v letu ali dveh zaradi manjših stroškov ogrevanja prihranili najmanj toliko, kot ste plačali več.

Ločujte odpadke: steklo, plastiko, papir in embalažo. Slovenci se marsikdaj primerjamo z Nemci v deloholizmu, zakaj se ne, ko gre za reciklažo; Nemci so namreč najuspešnejši reciklatorji na svetu. Večje kosovne odpadke (les, gradbeni material, elektronika, kovine) vozite na posebna mestna odlagališča.

Spremljajte vse, kar se bo glede varčevanja z energijo dogajalo v prihodnosti. Morda boste čez deset let iz domačega polja sončnih celic v javni krogotok prodajali energijo in od tega živeli. Mogoče pa boste v zemljo zapičili energijske vetrnice in skrbeli za vetrno farmo.

V svojih domovih ravnajte racionalno, tako z vodo kot z energijo. Če vas ni sram pred sosedi, se pozanimajte, koliko stanejo sončne celice. Čeprav mnoge raziskave na tem področju opravi ameriška Nasa, ne morejo biti prav drage, saj v njihovi izdelavi prednjačijo hitro rastoča kitajska podjetja.

Ko kupujete luči, naj vam bodo poleg njihovega videza pomembne tudi žarnice. Nove varčne žarnice porabijo le tretjino energije, dajejo pa več svetlobe kot klasične hruške.

Namesto agresivnih pralnih praškov lahko v specializiranih trgovinah kupite milne oreščke, ki rastejo na neki posebni vrsti dreves v Indiji. So brez vonja, vaše perilo pa bo presenetljivo mehko, zato ne potrebujete niti mehčalca.

Uživajte čim bolj naravno, po možnosti ekološko in lokalno pridelano hrano. To ne bo koristilo zgolj vašemu zdravju, temveč tudi naravi, vodnim virom in zdravju kmetovalcev. In če gre, se med pijačami izogibajte barvitim in slajenim gaziranim zvarkom, med hranami pa znamenitih E-jev. Tudi tako boste nekaj naredili za ohranjanje narave. Seveda boste ta narava vi sami.

2. ČASI SE (ZNOVA) SPREMINJAJO

Poročila znanstvenikov, ekologov in okoljevarstvenikov dežujejo in nekaj desetletij stara metafora o Gaji – živem planetu – je bolj živa kot kdajkoli prej. Saj ne, da bi Zemljo zares kdo pojmoval kot živo bitje, toda njen imunski sistem se na povečano količino toplogrednih plinov v ozračju odziva podobno kot obrambni mehanizmi sesalcev. S povišano telesno temperaturo, s katero se morda skuša znebiti nadležnega virusa.

Eden od očetov zamisli o Gaji je James Lovelock, čigar lanska knjiga *Gaja se maščuje*, s podnaslovom *o pregrevanju Zemlje in usodi človeštva*, je to pomlad prispela tudi na naše police. Lovelock je eden najbolj temeljitih in cenjenih okoljevarstvenikov. Njegove ocene trenutnega zdravstvenega stanja človekovega odnosa do planeta so že presegle pridevnik 'pesimistične', čeprav gre pri njegovi knjigi v prvi vrsti za vrhunsko naravoslovno delo. Narava je v samoobrambi človeku že napovedala vojno, oziroma z drugimi besedami – preko narave si jo je napovedal kar sam.

Tako iz treh letošnjih alarmantnih poročil dva tisoč svetovnih znanstvenikov o posledicah segrevanja ozračja, ki so nastajala šest let in bila predstavljena od februarja do maja, kot tudi iz Lovelockove knjige je razvidno, da smo že prešli točko, ko bi se lahko izognili precej zoprnim posledicam globalnega segrevanja. Še posebej je položaj zaskrbljujoč zato, ker je stopnja teh posledic najbolj odvisna ravno od današnjih izpustov toplogrednih plinov vseh celin, držav, mest in posameznikov, ki pa so vselej znova rekordni.

Kdo bo plačal in koliko

Težava toplogrednih plinov je v tem, da jih niti v tisoč letih ni mogoče odstraniti iz smešno tanke plasti zemeljske atmosfere, ki obdaja planet in njegov živelj; tisoč let pa je za Zemljo en kratek 'apčih!' Maja so bili v Bangkoku na Tajskem strokovnjaki radikalni. Do leta 2015 bi se morali izpusti toplogrednih plinov stabilizirati, do leta 2050 pa znižati vsaj za polovico. To z drugimi besedami pomeni, da se bo življenjski slog Zemljanov, ki nas je – za vsakega odraslega bralca tega prispevka – najmanj dvakrat toliko kot ob njegovem rojstvu, počasi, a korenito spreminjal.

Richard Branson, bogataš in lastnik letalske družbe Virgin, je ponudil petindvajset milijonov dolarjev znanstveniku ali znanstveni skupini, ki bi iznašla način, kako v ozračju znižati količino nakopičenih toplogrednih plinov. To zaenkrat uspeva samo fotosintezi oziroma iz leta v leto bolj skrčenim amazonskim gozdovom, pri tem pa gre za samoregulativni proces narave, ki mu zopet veselo strižemo ... debla. Verjetno bi bile generacije zanamcev pripravljene za kakovostno hrano in bolj znosne življenjske razmere plačati tudi 25 milijard dolarjev ali več, kar je samo po sebi dvajsetkrat manj od vsote, ki jo ZDA namenijo za vojaško-obrambne namene v enem letu.

Toda v bangkoškem poročilu so klimatologi zapisali tudi zelo konkretne številke. Vsaj med 1 in 2 odstotka bruto domačega proizvoda nas bo globalno stalo, da bomo dosegli zastavljene cilje, kar je seveda veliko, po drugi strani pa zanemarljivo malo denarja. Prepričani so, da je vsa potrebna tehnologija za doseg ciljev na voljo, v tem primeru pa bi se Zemeljsko ozračje segrelo samo še za dodatno stopinjo in pol. Za celinsko Slovenijo to pomeni še kakšno stopinjo več. In če smo se z eno povišano stopinjo v zadnjih tridesetih letih prikrajšali za spodobne zime in za triglavski ledenik, lahko samo ugibamo, kaj bi nam prinesle te dodatne tri stopinje povišanja. Toda če se človeštvo ne bo odzvalo, bi že v tem stoletju ozračje lahko segreli tudi za pet stopinj po Celziju.

Posledice v naturalijah

Spremembe podnebja se bodo na različnih delih sveta odvijale različno. Dodatni dve stopinji

segretja bi za dve milijardi ljudi pomenilo pomanjkanje pitne vode vse do leta 2050, izumrtje pa bi dočakalo med 20 in 30 odstotkov rastlinskih in živalskih vrst. Najbolj bodo prizadete revne države in obmorske regije, obenem pa bodo v prihodnjem desetletju do dveh nekateri drugi deli sveta celo pridobili. Tudi srednja Evropa bi znala biti zaradi tega delno uspravana. Toda ta navidezna prijaznost narave bo zgolj začasna in tudi ne povsem dosledna. Vzporedno z njo bodo suše namreč vse bolj trdovratne, poplave vse bolj obilne, vse to pa bo spremljalo več in več neznačilnih vremenskih pojavov, s katerimi se stopnjevano soočamo že vse zadnje desetletje: smrtonosni vročinski valovi, ki najbolj prizadenejo najmlajše in najstarejše, pridelek uničujoče toče in pozebe, ali pa sneg in orkani v Londonu ter vetrovi pustošenja v Nemčiji, kot smo jim bili prvič priča v zadnje pol leta. Povišana temperatura ozračja bi lahko zvišala gladino morij za več metrov, predrugačila obmorske zemljevide in postopno prekinila zalivski tok ob britanskem otočju, ki blagodejno segreva klimo te severne regije.

Kakšne so (začasne) rešitve

Človeštvo je postalo energetska izjemno potrošna vrsta, ki še vedno izrablja ozračju nevarna fosilna goriva. Lovelock trdi, da »smo podobni narkomanu, ki lahko umre, če bo nadaljeval, prav tako pa tudi, če bi nenadoma prenehal uživati mamila.« In nadaljuje: »Zdaj, ko na planetu prebiva več kot šest milijard lačnih in grabežljivih posameznikov, ki si vsi želimo prvovrstnega uživaškega življenja, je naš urbani način življenja neposredno posegel v delovanje žive Zemlje. Od nje si jemljemo toliko, da ni več sposobna vzdrževati nam znanega udobnega sveta, kakršnega smo bili samoumevno vajeni. Zdaj se ta svet spreminja po njenih lastnih notranjih pravilih in v njem nismo več dobrodošli.«

Ukrepi, ki jih znanstveniki za ublažitev svetovne katastrofe torej predlagajo, so najbolj vezani na vsestranski razvoj obnovljivih virov energije in na večjo energetska učinkovitost. Nekateri, med njimi tudi Lovelock, pa izpostavljajo, da celo bolj od alternativnih virov začasno rešitev lahko ponudi edino jedrska energija. Okoljevarstvo in jedrska energija? Gre to skupaj? Jedrska energija ima, če izvzamemo zelo slabe izkušnje z vojaškim atomskim orožjem, bistveno bolj brezmadežno preteklost od ostalih klasičnih oblik pridobivanja energije in veliko jo lahko pridobimo na precej enostaven način. Edina dejansko zabeležena nesreča jedrske elektrarne je bila tista v Černobilu, medtem ko v rudnikih vsega sveta rudarji že stoletja umirajo iz dneva v dan in so številke žrtev tam neprimerljivo večje. Poleg tega pridobivanje jedrske energije zraku ni niti približno tako škodljivo kot ostali viri, trenutno pa se v svetovnem merilu proizvede le 7 % tovrstne energije. ZDA si jo proizvedejo 20 %, svetovna rekorderka pa je Francija s kar 80 % proizvedene lastne jedrske energije, ki je s tem morda najboljše poskrbela za svojo prihodnjo energijsko oskrbo. Mnenja o tem bodo še nekaj časa deljena, predvsem pa prepuščena samim državam.

Prebujanje medijev, podjetij, javnosti

V zadnjem času, predvsem ob Dnevu Zemlje in ob Svetovnem dnevu okolja je Slovenijo že preplaval val lokalnih okoljevarstvenih aktivnosti, med drugim je bilo kronično potrebno čiščenje Ljubljanskega barja v začetku te pomladi le ena od njih. Še pred šestimi meseci je bila situacija povsem drugačna. Ko se je pred premiero dokumentarnega filma Neprijetna resnica skupinica slovenskih nevladnikov sestala in skušala dognati, kako javnost bolj obvestiti o okoljevarstvenih težavah, je bilo v zraku občutiti veliko nemoč. Zaradi slabih novic, ki jih prinaša, tema ni bila ne priljubljena ne zaželena. Planetarni mediji so v zadnjih desetih letih med triumfom informacijskega kapitalizma in v času globalne mantre gospodarskega napredka molčali, to zimo pa so naenkrat molk prekinili gospodarski časnik The Economist, ki je okoljevarstvu posvetil posebno številko

in ga začel redno uvrščati med ostale finančne teme, zgledu je sledil European Business, prav tako je bila trimesečna priloga časnika Newsweek v celoti posvečena perečim problemom in iskanju rešitev. Na našem trgu pa se je uspešno zasedrila tudi lokalna različica mesečnika National Geographic.

Prevedeni sta bili Gorova in Lovelockova knjiga, kar pa je ob štiri tisoč letno izdanih knjižnih naslovih na Slovenskem skorajda premalo. Tudi če se ozremo po domačem leposlovju, lahko opazimo, da proza, razen izjeme gorečega zagovornika narave Iztoka Geistra, narave popolnoma nikjer več ne riše v luči romantičnih idealov, medtem ko je osamelec Geister lani sicer izdal dve prekrasni esejistični knjigi: *Dopuščanje narave* in *Popotovanje od Pirana do Ankarana*. Začeli smo torej razmišljati, pisati in prepričevati sami sebe, toda količina škodljivih izpustov v ozračje se je tudi v zadnje pol leta samo še povečevala.

Odzivi in odgovornost politike

Klimatologi so se bili v Bangkoku prvič sposobni obraniti političnim pritiskom, ki so jih tokrat skušale izvajati Kitajska, Indija in Brazilija. Kitajska in Indija sta najhitreje rastoči gospodarstvi tudi po zaslugi finančnih spodbud Zahoda, v obliki delnic in tudi pri nas vse bolj popularnih vzajemnih skladov. Od tega imamo danes dobiček tako vlagatelji kot plemenitelji tega kapitala, vendar vse to na račun tistih, ki še pridejo. Poleg tega je Zahod svoje podjetniške zamisli preprosto kanaliziral v cenejše vzhodne dežele brez okoljevarstvenih regulativ, tako da se iz tamkajšnjih dimnikov pravzaprav vali naš dim. Ugovor držav v razvoju pa je ta, da so zahodne države krive za 95 % prispevanja emisij tople grede do leta 1950 in za 77 % do konca preteklega stoletja. Zdaj pa naj bi po njihovem mnenju tudi drugi morali imeti možnost gospodarskega razvoja, ki pa terja dodatno onesnaževanje. Dogovarjanje v palači OZN je zato trajalo vse do zgodnjih jutranjih ur, toda na žalost so lahko podali le zelo resna opozorila.

Na nedavno zaključenem zasedanju G8 v nemškem Heiligendammu so voditelji najbolj razvitih dežel sicer priznali probleme, ki so jih na enakem srečanju še lani povsem zamolčali, posebne odločenosti ali usklajenosti za njihovo aktivno reševanje pa ni bilo zaznati. Izza ograje njihovega srečanja pa se je istočasno pokazalo, da se pozivi k odgovornejšemu odnosu vlad do okolja pri protestnikih iz leta v leto premikajo višje na lestvici prioritet. Verjetno bo prav to tisto izhodišče, ki bo vse te zelo raznolike skupine na koncu koncev tudi najbolj poenotilo.

Letos bo začel veljati kadilski zakon, že pred leti pa je morala zakonodaja urediti tudi obvezno pripenjanje varnostnega pasu v avtomobilu. Mnogi poudarjajo, da so drobne stvari, ki jih lahko za boljše ozračje naredi posameznik, pomembne, vendar niso niti približno dovolj za ustavitev industrijskega, prometnega ali živinorejskega onesnaževalnega trenda (metan je zelo problematičen plin), kar bi se po mnenju mnogih moralo zgoditi s svetlobno hitrostjo in pod dekretom politike. Varnostnega pasu si pred uvedbo zakona namreč nihče ni pripenjal, četudi smo vsi vedeli, da bi bilo to za vsakega avtomobilskega potnika koristno.

Sodobni politiki, ki delujejo v demokratičnih sistemih, nekako posebljajo povprečno duhovno stanje volivcev. George Bush je pred meseci kljub nepriljubljenosti odpotoval na nekajdnevni izlet v Latinsko Ameriko, natančneje v Brazilijo, kjer se je zanimal, kako iz zelenjave nastane gorivo. Marsikdo je skeptičen glede tovrstnih biogoriv, saj četrтина človeštva živi v lakoti, medtem ko se na drugem koncu sveta, ali pa – še slabše – v soseščini, prevažajo v avtomobilih 'na hrano'. Na etični ravni ta ugovor seveda stoji.

Politični analitiki napovedujejo globalnemu segrevanju eno ključnih vsebinskih tem na naslednjih ameriških volitvah. Tudi ZDA so se pritoževale nad odločnim majskim poročilom znanstvenikov. S svetom pa je že nekaj časa tako, da si ravno ZDA jemlje za zgled in ideal. Tako kot v zadnjih dveh mandatih Georgea Busha se tudi v Sloveniji odnos politike do okoljevarstva pogosto ne kaže niti na deklarativni ravni. Politiki se kot najbolj popularne medijske osebnosti ukvarjajo s tako

davno preteklostjo, da je neposredno ni doživela niti polovica državljanov in jih usoda prihodnjih generacij drugače kot v gospodarskem smislu sploh ne skrbi ...

Resne zelene stranke ni na spregled in zelenih besed in spodbud skoraj od nikoder. Z izjemo evropskega poslanca Boruta Pahorja, ki je konec februarja pripravil javno tribuno z naslovom Energija in klimatske spremembe ter povedal, da je »zelo pomembno, da vprašanje podnebnih sprememb ni več le strokovno vprašanje, temveč postaja tudi pomembno politično vprašanje, ki dobiva svoje mesto v zavesti javnosti.« Prvak Socialnih demokratov je v Bruslju očitno dognal, da bodo na predsedniških volitvah, toliko bolj pa na parlamentarnih, ki jim bodo sledile leto kasneje, vsi akterji ponovno pod močnimi žarometi javnosti, ki tokrat ne bo več prizanesljiva glede vprašanj okolja in z njim povezane usode človeštva. Morda je v trenutku levitve v politično stranko pričakovati aktivnejšo zeleno usmeritev tudi od na novo ustanovljenega društva Zares, ki vsaj delno sledi idejam rahlo zelenega Drnovškovega Gibanja za pravičnost in razvoj ter usmeritvam občasnega zagovornika okoljevarstva, Milana Kučana. Zanimivo bo tudi videti, kako se bo na problematiko začel javno odzivati blok desnih strank.

Lokalna samo... obramba?

Vse opisane težave se niti ne dotikajo ostalih okoljskih problemov kot so kopičenje odpadkov urbane družbe, opustošenega življenja v morjih, onesnaženih kopenskih voda, kontaminirane in izčrpane prsti itd. Na svetu trenutno obstaja med šest do deset kulturno-zgodovinsko ter versko in ideološko-politično dokaj različnih civilizacij (islamska, zahodna, hinduistična, latinskoameriška, pravoslavna, sinovska (kitajska), japonska, budistična in afriška), od katerih vsaka deluje na sebi lastnih principih, vsem pa je skupno predvsem to, da z izpuščanjem toplogrednih plinov vzajemno ogrožamo lastno in prihodnost svojih naslednikov. V tem trenutku je pravzaprav težko verjeti, da se bodo civilizacije povezale v skupnem boju proti nadaljnji gospodarski rasti, ko pa so šele dobro stopile na pot na las podobne si glomazne energetske potrošnje. In dokler bodo cene energije tako nizke kot so, toliko časa ljudje ne bomo odreagirali. Toda v cene energije zaenkrat nihče ne upa vračunati prihodnjih katastrof, dokler le-te ne bi nastopile neposredno, v večjem zamahu. Takrat pa bo za zmanjšanje emisij v ozračju že prepozno, čemur bo sledilo samo še večje opustošenje. Lovelock bolj kot v globalni boj verjame v scenarij lokalnega obrambnega boja proti posledicam ogrevanja in navaja strateški primer obrambe, ki ga s praktičnim primerom celo svetuje rodni Veliki Britaniji. Vsaka regija oz. država naj bi se projekta priprave na neizprosne 'maščevalca' lotila čim prej in z vsemi mogočimi sredstvi, podobno kot se lotevamo obrambe pred bolj ali manj fiktivnimi človeškimi napadalci. Obramboslovci torej pozor! Današnje stanje naj bi bilo podobno stanju pred drugo svetovno vojno, ko so vsi vedeli, da bo udarilo, a niso vedeli, kdaj, kje in kako, zato jim je postalo le apatično čakanje ... Tokratni hudobnež pa ne bo prišel iz vrst človeštva. In morda je pojem 'človeštvo' zares preširok in ustvarjen za vznesene sanjače, pesnike in idealiste in se bo na koncu vse zopet skrčilo le na dinamiko solidarnosti znotraj plemena, nacije, področne ali jezikovne skupine.

Toda, ko smo že pri sanjčih ... ti bodo 7. 7. 2007 pripravili globalni glasbeni spektakel, ki se ga bo držal vsaj tak čustveni naboj kot se je to zgodilo z Woodstockom '69 ali Live Aidom '85. Live8 izpred dveh let – dogodek osveščevalnih globalnih koncertov na temo svetovne lakote ni prinesel ne zelene odmevnosti ne rezultatov, za katere sta se Bono Vox in Bob Geldof potegovala na takratnem škotskem zasedanju G8. Ravno tako je bilo zaznati mnoge dvome, ko je svet gledal, kako po odrih skačejo mladi glasbeni milijonarji iz skoraj izključno anglofonskega govornega področja, katerih besedila so zelo poredko izražala angažiranost in dejansko razumevanje problematike. Toda v zadnjih dveh letih se je marsikaj spremenilo tako na glasbenem kot na okoljevarstvenem ter tudi na političnem področju. »Časi se (znova) spreminjajo,« bi rekel Bob Dylan, ki je v zadnjem intervjuju za revijo Rolling Stone poudaril, da bo največja škoda, ki jo bomo današnje generacije pustile za seboj, storjena prav naravi in prihodnjim rodovom.

Dodatek

Prof. dr. Matjaž Ravnik je že pred desetletjem v svoji knjigi Topla greda navedel osupljive podatke, ki so pomembni še danes:

- za pridelavo 1 kg kave se porabi približno 0,2 kg nafte,
- za pridelavo 1 kg govejega mesa se porabi 1,5 kg nafte,
- da se enkrat tuširamo s toplo vodo, porabimo približno 1 kg premoga,
- da operemo en pralni stroj perila, porabimo 3 kg premoga,
- za izdelavo plastične steklenice, v kateri prodajajo pitno vodo, porabijo več kot 0.1 litra nafte,
- za izdelavo aluminijaste pločevinke za pivo porabimo več kot pol litra nafte,
- za vsakodnevni prevoz z avtobusom na delo iz kraja, ki je 30 km oddaljen, porabimo približno pol litra nafte na osebo,
- za ogrevanje stanovanja porabimo letno najmanj 1000 kg nafte,
- za ohlajanje stanovanja (seveda, če imamo klima napravo) porabimo letno vsaj 2000 kg premoga, za polet s poceni letalskim prevoznikom v ZDA in nazaj porabimo 2000kg nafte,
- pred desetletjem pa se je za procesiranje enega megabajta informacije na internetu porabilo kar 0,9 kg premoga; z drugimi besedami – vsakič, ko smo jadrili po internetu, smo porabili več kot 10 kg premoga.

3. EKOLOGOSPODARSTVO

Odmevno okoljevarstveno poročilo, ki ga je pred dvema tednoma objavila britanska vlada, napoveduje, da bo zanemarjanje podnebnih sprememb globalni ekonomiji prizadelo škodo enakih razsežnosti kot svetovne vojne ali obdobje velike depresije. Dolga desetletja se je zdelo, da človeška industrializacija na kratki rok ne bo sprožila pretiranih groženj s strani narave, kot kaže pa je »kratkega roka«, v katerem naj bi skrb ne bila potrebna, zmanjkalo. Če ne prej, se ljudje zganemo, ko nas nekdo (nekaj) udari po žepu. Kot je izračunal Tony Blair, naj bi podnebne spremembe stale svet med 5 in 20 % bruto domačega proizvoda letno.

Podnebne spremembe – novo politično bojno polje ali orodje konsenza?

Angleškemu otočju že v naslednjih petdesetih letih grozijo takorekoč vsi najbolj črnogledi scenariji – od visokega porasta morske in rečnih gladin do ledene dobe, zato je britanski finančni minister Gordon Brown kot uradnega svetovalca britanske vlade k sodelovanju povabil trenutno prvega glasnika okoljevarstva, Ala Gora. Brown je najverjetnejši naslednik premiera Tonyja Blaira, ki je za prihodnje leto napovedal slovo s svojega položaja, Gore pa je eden najvidnejših ameriških demokratov, zato je v ozadju čutiti tudi kanček politične preračunljivosti. Na drugi strani je okoljevarstvo, kot je avgusta poročal časnik Newsweek, nenadoma postalo področje konzervativnih desnih politikov in kapitalizma – velikih poslov torej. George Bush se ne moti, ko ponavlja, kar so mu prišepnili – da se bo velik kos okoljevarstva zgodil z razvojem novih okoljevarstvenih tehnologij. Pred poletjem je iz njegovih ust prišlo tudi priznanje, da je ameriška nacija škodljivo odvisna od nafte, kar je zanimivo, saj je politično kariero zgradil ravno na denarju iz naftnih vrtin. Pa še nekaj je zanimivo. Bushev domači ranč v Teksasu naj bi bil zgrajen in dopolnjen z vsemi najnovejšimi tehnološko-ekološkimi pridobitvami. Dejstvo pa ostaja, da so v njegovem poldrugem mandatu ameriški avtomobili postali tako zelo ekološko sporni, da jih ravno zaradi teh razlogov nočejo niti ekološko neosveščeni Kitajci.

Blair je okoljevarstveno poročilo označil kot 'najbolj pomemben dokument na temo prihodnosti', odkar je postal predsednik vlade. Grožnje, o katerih je septembra prvič na široko razpravljal tudi The Economist, so resne, in dejstvo je, da evropske vlade za prilagajanje podnebnim spremembam sprejemajo mnoge direktive, ki pa jih gospodarski in fizični subjekti morda niso voljni in zmožni uveljaviti. Vsekakor naredijo evropske vlade bistveno več od zaspanega ameriškega kongresa, zato naj bi prav Velika Britanija postala vodilna svetovna okoljevarstvena velesila. Če ne drugega, ima na svoji strani angleški jezik, ki ga po nekaterih podatkih govori in razume poldruga milijarda Zemljanov. Ko je bil Al Gore Clintonov podpredsednik, se javnost še ni jasno zavedela, kakšne posledice pretijo svetu prihodnosti, zato je kljub stalni angažiranosti dokaj nemočno opazoval splošno ignoranco industrialcev, politikov, medijev in malih ljudi, ter čakal na trenutek, ko bo treba ukrepati. Najbolj vroča vprašanja so toplogredni plini, energetika, nafta in odpadki.

ABC trgovanja z emisijami

Razlog za podnebne spremembe so takoimenovani toplogredni plini, ki se zadržujejo v zelo tanki plasti zemeljske atmosfere. Ta plast je tako tanka kot plast sijajnega premaza na šolskem globusu. Leta 1992 je na konferenci v Riu mednarodna skupnost prvič prepoznala potrebo po ublažitvi podnebnih sprememb in državam, največjim onesnaževalkam, naložila odgovornost v zvezi s tem. Mnoge države so kasneje s podpisom Kijotskega protokola sprejele odgovornost, da zmanjšajo emisije teh plinov za 5,2 % pod emisijami, kakršne so imele leta 1992. Toda rezultatov, ki naj bi bili doseženi najprej za obdobje med letoma 2005 in 2007, nato pa za obdobje med letoma 2008

in 2012, ni od nikoder. Slovenec v povprečju prispeva 10 ton emisij CO₂ na leto, znanstveniki pa ocenjujejo, da je emisija na prebivalca Slovenije, ki bi bila pogoj za stabilno ravnovesje podnebja, okrog 2 toni CO₂ na leto. Eden od načinov, kako naj bi državam in velikim korporacijam uspelo zmanjšati emisije toplogrednih plinov, je prodaja le-teh. Tista podjetja, ki dosežejo večjo energetske učinkovitost z manj emisijami, lahko vsako tono pod dovoljeno mejo odprodajo drugim podjetjem, in tako tudi njim pomagajo doseči ustrezno raven emisij. Trg z emisijami se kljub začetnim vzponom in padcem, skozi katere se je povezal tudi s trgov fosilnih goriv, kaže kot ena najbolj obetavnih strategij za prilagajanje podnebnim spremembam. Po podatkih Point Carbona, vodilne hiše za neodvisno analizo, napovedi in novice s področja energije, goriv in ogljikovih emisij, se je leta 2005 se je na tem trgu obrnilo že 9 in pol milijard evrov, kar je ekvivalentno 800 milijonom ton emisij. Veletrg, ki je zrasel na evropskem zeljniku, temelji na načelih iz Kijotskega protokola, strokovnjaki pa čakajo, da se bo leta 2008 Bush umaknil iz ovalne pisarne in da bodo k projektu uradno pristopile tudi ZDA.

Alternativno gorivo - nafta

Ko sta pred dobrimi sto leti Henry Ford in Rudolf Diesel revolucionarno zasnovala svoje avtomobilске inovacije, sta si v resnici zamislila vozila na zelenjavni pogon. Toda kaj kmalu se je nafta izkazala za cenejšo alternativo, zato se je razvoj nadaljeval v bencinski smeri. Ob vse višjih cenah nafte se svet aktivno pripravlja na prehod k izhodiščnim zamislim glede izvora snovi, ki naj bi poganjale avtomobile, avtobuse, letala in ladje.

Etanol se pridobiva iz sladkornega trsa, sončnic, kokosa, koruze in nekaterih drugih industrijskih rastlin. Leta 1975 je Brazilija, o kateri se danes govori kot o Savdovi Arabiji etanola, začela odpirati prve pridelovalnice te različice alkohola. Danes je takšnih tovarn že skoraj 350, tako da kakih 20 milijonov brazilskih šoferjev vozi avtomobile na kombinacijo bencina in etanola (v razmerju 3:1), ki je za povprečni žep tudi občutno cenejša. Nekatera novejša vozila, ki jih v celoti poganja etanol, z enako učinkovitostjo stroške prevoza celo razpolovijo. Podjetje Embraer je bilo prvi svetovni proizvajalec letal, ki jih poganja etanol, povpraševanje pri njih pa je tako veliko, da je treba na naročene izdelke čakati vsaj dve leti. V ZDA etanol izdelujejo iz koruze, sicer pa nekatere napovedi kažejo, da bi samo Brazilija in Indija lahko nadomestili kar 10 % svetovnih potreb po nafti z ekološko mnogo bolj sprejemljivim etanolom.

Na Japonskem in v ZDA se je v zadnjih let sprožil val navdušenja nad vozili, ki poleg elektrike lahko vključujejo tudi biodizel. Tega je moč pridobivati iz rastlinskih in živalskih olj. Evropa je bila do nedavna nekoliko zadržana. Namesto tovrstnih hibridnih vozil je raje znižala davke na dizelsko gorivo, ki v ozračje še vedno spušča manj emisij ogljikovega dioksida kot bencin. Toda kljub slabi prodaji z nekaj več kot 5000 kosi je bil za evropski avto leta 2004 vendarle razglašen Toyotin hibrid Prius. V ZDA prodajo približno desetkrat več takšnih vozil na leto, res pa je tudi to, da so emisije ogljikovega oksida v ZDA trikrat višje kot na Stari celini. Zaradi povečanega povpraševanja ZDA in Japonske po tovrstnih avtomobilih so zdaj v igro vključeni tudi Volkswagen, Citroen in drugi. Ekološko manj sporna prevozna sredstva so včasih bolj blizu mestnim oblastem kot pa potrošnikom. V Stockholmu na Švedskem javni avtobusni promet poganja mešanica etanola in dizla. Nemčija je znižala davke na biogoriva in tako spodbudila šoferje, da jih tudi kupujejo. V avstrijskem Gradcu na primer uporabljajo predelano olje iz McDonald'sa v javnem mestnem prevozu. V Seattlu, ki je vodilno zeleno usmerjeno mesto v ZDA, imajo v svoji avtobusni mreži kar 235 hibridnih vozil, kar pomeni 15 % voznega parka tega sektorja. Druga mesta jim sledijo z manjšimi koraki, a spodbudnih zgledov je po svetu vse več. Šele čez dvajset let pa naj bi na ceste suvereno postavili tudi vozila na vodikov pogon, ki naj bi bila dokaj neoporečna, ali bo dvajset let dolga ali kratka doba, pa bo pokazal čas.

Urbanost odpadkov

Fizično največja stvaritev človeka niso piramide ali velenebotičniki, temveč smetišče mesta New York. Gre za goro, ki je leta 2002 začela povzročati izredne preglavice, saj ni bilo 10.000 ton dnevnih odpadkov več kam odlagati. Ocenjuje se, da naj bi prihodnje leto, torej leta 2007, polovica človeštva živela v velemestih. Na Kitajskem je v zadnjih desetletjih takorekoč iz nič zrasla kopica milijonskih mest. Deset- in večmilijonskih konglomeratov je danes po vsem planetu že dvajset, toda rast največjih mest se je začela upočasnjevati. Zdaj rastejo mesta, ki so tem velemestom najbližje, imenujejo jih Drugo mesto. Tokio s širšo okolico gosti kar 54,7 milijonov prebivalcev, podobna številka pride na plano, če povežemo že zelo povezana mesta Boston, Washington, New York in Philadelphijo. Zaradi povečane mobilnosti in delovnih migracij je tesnih regij vse več. Kakovost življenja v velemestih zelo hitro pade na najnižjo raven, ker je voda iz pipe praktično povsod po svetu nepitna in pretirano klorirana, zrak pogosto zaudarja po gnilih jajcih, medtem ko zemljo prekrivajo železobetonski monstumi. Izjema naj bi bila, po letošnjih podatkih hiše Mercer Consulting, nekatera evropska (Zurich, Ženeva, Dunaj), kanadska (Vancouver) in avstralsko-novozelandska mesta (Auckland, Sydney).

Eko-trendi

Ekologija postaja popularni trend. Še posebej Američani so izjemno domiselni pri preurejanju svojih domov v eko-slogu. Besede Erika Thorsena, direktorja norveškega podjetja Renewable Energy Corporation, morda presenečajo: »Nič nimam proti okoljevarstvu, toda glavno vodilo našega dela je profit.« Podjetje je meseca maja na področju sončnih celic doseglo rekordno prodajo. Podobno razmišlja britanska veletrgovska veriga Tesco, ki se je odločila, da v svojo ekovizijo vложи 100 milijonov funtov. Tesco namreč postavlja ekotrgovine, katerih žarnice, pečice za kruh in računalnike poganja cenejša elektrika s strehe – iz sončnih kolektorjev ali pa vetrnic. Globalni poštni operater Fed-Ex napaja 80 % svojega letališča v Oklahomi s sončnimi celicami. Kaj se je zgodilo? Pred petimi leti so bile cene plina, olja in bencina dovolj nizke, da razmišljanje o alternativnih gorivih še ni bilo ekonomično, danes pa ima nižanje stroškov nehote tudi pozitivne stranske učinke. Okoljevarstveni svetovalec Tom Whitehouse pravi, da se je pred nekaj leti ta panoga zdela le področje za tiste, ki dajo nekaj na splošno etiko, danes pa je alternativa postala *mainstream*. Mnogim investitorjem že kapljajo drobna spoznanja, da barva denarja ni naključno zelena, medtem ko je zavarovalnicam in bankam sploh jasno, da so najbolj zaupanja vredna tista podjetja, ki sledijo načelom trajnostnega razvoja. Taka podjetja so stabilna in zanesljiva na vseh ravneh delovanja. Vse skupaj pa se postopoma začena odražati tudi na borzah.

In kaj lahko storite sami? V Sloveniji lahko stopite do energetskega svetovalca, da vam naredi vrednostne izračune za inteligentne domače sisteme gretja. Včasih se tovrstna investicija obrne šele v desetih letih, od takrat dalje pa z osnovnim vzdrževanjem ogromno prihranite. Ko gradite ali dograjujete hišo, se lahko povprašate po kakovostnih izolacijskih materialih, ki so zdravju bolj prijazni, tanjši in nekoliko dražji. Najverjetneje boste že v letu ali dveh zaradi manjših stroškov ogrevanja prihranili najmanj toliko, kot ste plačali več. V svojih domovih ravnajte racionalno, tako z vodo kot z energijo. Ko kupujete luči, naj vam bodo poleg njihovega izgleda pomembne tudi žarnice. Nove varčne žarnice porabijo le tretjino energije, nudijo pa več svetlobe kot klasične 'hruške'. Ločujte odpadke: steklo, plastiko, papir in embalažo. Če se znamo Slovenci primerjati z Nemci v deloholizmu, storimo to tudi na področju reciklaže, Nemci so namreč najboljši reciklatorji na svetu. Večje kosovne odpadke (les, gradbeni material, elektronika, kovine) vozite na posebna mestna odlagališča, ki so posebej prijazno urejena za vas. Zares! Namesto agresivnih pralnih praškov lahko v specializiranih trgovinah kupite milne oreščke, ki rastejo na neki posebni vrsti dreves v Indiji. So brez vonja, vaše perilo pa bo tudi brez mehčalca presenetljivo mehko.

Spremljajte vse, kar se bo na področju varčevanja z energijo dogajalo v prihodnosti. Morda boste čez deset let iz domačega polja sončnih celic v javni krogotok prodajali energijo in od tega živeli. Mogoče pa boste v zemljo zapičili energijske vetrnice in skrbeli za vetrno farmo.

Pri proizvajalcu vaše priljubljene avtomobilske znamke, na katero ste srčno navezani, povprašajte po hibridnem modelu in se priporočite za nakup ob naslednji menjavi 'staro za novo'. Če tega nočete, bodite vsaj malce vestni in od prodajalca zahtevajte, da vam pove podatke o količini emisij ogljikovega dioksida za nehibridno vozilo, ki vas zanima. Te številke, kljub izrecni evropski direktivi, zelo radi zamolčijo. In še en podatek: v povprečju je poraba goriva pri vožnji 110 km/uro 20–25 % večja kot pri 90 km/uro.